

УДК 329.055.2(477)

Б.В. МАКСИМЕЦЬ

РЕЗУЛЬТАТИ УЧАСТІ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРЧИХ КАМПАНІЯХ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Максимець Богдан Володимирович – аспірант кафедри політології Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

Аналізуються результати участі партій української національної демократії в парламентських виборчих кампаніях 2002, 2006 та 2007 рр.

Ключові слова: українські національно-демократичні партії, парламентські виборчі кампанії.

Анализируются результаты участия партий украинской национальной демократии в парламентских избирательных кампаниях 2002, 2006 и 2007 гг.

Ключевые слова: украинские национально-демократические партии, парламентские избирательные кампании.

The results of participation of ukrainian national democratic parties in the parliamentary election campaigns of 2002, 2006 and 2007 are analyzed.

Keywords: ukrainian national-democratic parties, parliamentary election campaign.

© Б.В. Максимець, 2012

Постановка проблеми. Участь політичних партій у виборах вважається ключовою їхньою функцією. Від її результативності залежить репрезентативність тих чи інших політичних партій, їх місце в партійній системі, вплив на функціонування політичної системи держави. Саме рівень електоральної підтримки політичних партій є головним критерієм їх дієздатності й ефективності. Особливо важливим, враховуючи сучасну суспільно-політичну ситуацію в Україні, виступає аналіз результатів участі національно-демократичних партій у виборчих кампаніях початку ХХІ ст., оскільки зараз ми спостерігаємо зниження електоральної ефективності політичних партій цього спектра.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язання проблеми результатів участі національно-демократичних партій у виборчих кампаніях започаткована в дослідженнях А.Романюка, Л.Скочиляса [9], Е.Афоніна [8], М.Дністрянського [4], А.Колодій [5]. Так, Е.Афонін розглядає дану проблему через призму політичної асиметрії, А.Колодій – у взаємозв'язку зі станом у регіонах української національної ідентичності, А.Романюк, Л.Скочиляс – у рамках складання в Україні соціополітичного поділу на територіальній основі. М.Дністрянський намагається в цілому встановити географію впливу політичних партій за результатами парламентських виборів. Проте, на наш погляд, залишаються невирішеними до кінця питання встановлення певних закономірностей, які склалися за результатами участі в парламентських виборчих кампаніях партій національно-демократичного спрямування, та визначення особливостей географії їх електоральної підтримки.

Мета дослідження. Проаналізувати результати участі партій української національної демократії в парламентських виборчих кампаніях 2002, 2006 та 2007 рр. Для її досягнення окреслені наступні завдання: по-перше, на основі статистичних даних

порівняти показники щодо кількості народних депутатів України, обраних відповідно в 2002, 2006, 2007 рр., які були членами національно-демократичних партій; по-друге, визначити закономірності, які впливають з результатів участі правочентристських партій у парламентських виборчих кампаніях початку ХХІ ст.; по-третє, з'ясувати і пояснити особливості географії електоральної підтримки національно-демократичних сил на виборах Верховної Ради України 2002, 2006, 2007 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Три парламентські виборчі кампанії початку ХХІ ст. дозволяють нам простежити певні закономірності та особливості участі національно-демократичних партій, про що свідчать її результати. Спочатку наведемо загальні статистичні дані. На чергових виборах 2002 р. народними депутатами стали 67 осіб від дев'яти національно-демократичних партій (14,87% від загального складу Верховної Ради України): Партії «Реформи і порядок» (ПРП) – 21, Українського Народного Руху (РУХу (УНР)) – 20, Народного Руху України (НРУ) – 16, Української народної партії «Собор» (УНП «Собор») – 3, Конгресу Українських Націоналістів (КУН) – 3, Християнсько-народного союзу (ХНС) – 1, Республіканської християнської партії (РХП) – 1, Української республіканської партії (УРП) – 1, Демократичної партії України (ДемПУ) – 1 [1, с. 267–268; 270–271]. На чергових парламентських виборах 2006 р. націонал-демократи здобули лише 19 депутатських мандатів (4,2%): 10 – НРУ та по 3 – Українська республіканська партія «Собор» (УРП «Собор», колишня УРП), КУН і Християнсько-демократичний союз (ХДС, колишній ХНС) [2, с. 439].

Нарешті за результатами позачергових виборів 2007 р. загальна кількість народних депутатів від національно-демократичних партій складала 57 чоловік (12,65%), зокрібно, від ПРП – 10, Народного союзу «Наша Україна» (НСНУ; переходить на на-

ціонально-демократичні позиції з листопада 2006 р. після внесення відповідних змін до програми партії) – 30, НРУ – 6, Української Народної партії (УНП, колишній УНР) – 5, УРП «Собор» – 2, ХДС – 2, Європейської партії України (ЄПУ) – 1, Партії захисників Вітчизни (ПЗВ) – 1 [7, с. 321].

Вищенаведені статистичні відомості дають нам можливість визначити деякі закономірності щодо результатів участі політичних партій української національної демократії в парламентських виборчих кампаніях. По-перше, політичні партії української національної демократії, які брали участь в усіх трьох парламентських виборчих кампаніях від початку XXI ст., – а це НРУ, ПРП, УНП, УРП «Собор», ХДС, – найкращі результати для себе здобули у виборах 2002 р., коли змогли згуртуватися навколо рейтингових виборчих блоків, а найгірші – у 2006 р., коли створили кілька виборчих блоків, які змагалися за голоси виборців на одному електоральному полі. По-друге, досягнути свого представництва у Верховній Раді України національно-демократи зуміли в результаті не самостійної участі у виборах народних депутатів України, а у складі потужних виборчих блоків на чолі з популярними харизматичними лідерами.

Так, за результатами виборів 2002 р. здобули мандати ті правоцентристські партії, які йшли у складі таких виборчих блоків політичних партій як «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна» та «Блок Юлії Тимошенко» (БЮТ). Цими політичними партіями були відповідно КУН, НРУ, ПРП, РХП, УНП як суб'єкти «Нашої України» та УНП «Собор», УРП як суб'єкти БЮТ. Таким чином, можна стверджувати, що саме за ці дві політичні сили віддали свої голоси виборці, зорієнтовані на національно-демократичні цінності. Нагадаємо, що на парламентських виборах 2002 р. в багатомандатному виборчому окрузі за виборчий список Блоку Віктора Ющенка «Наша Україна» проголосувало 23,57% виборців, а за виборчий список Блоку Юлії Тимошенко – 7,26% [1, с. 171; 172].

В одномандатних виборчих округах національно-демократичні партії змогли здобути мандати народних депутатів України, висуваючись від блоку Віктора Ющенка «Наша Україна», яких в цілому від Блоку було обрано 41 особу, або 18,22% від загальної кількості народних депутатів, які обиралися за мажоритарною системою [1, с. 272].

На чергових парламентських виборах 2006 р. одержати депутатські мандати змогли лише ті партії правоцентристського спрямування, які ввійшли до складу виборчого блоку «Наша Україна» – КУН, НРУ, УРП «Собор», ХДС. При цьому за виборчий список цього блоку проголосували 13,95% виборців [3, с. 8]. З національно-демократичних партій, які входили до його складу, найкраще представництво виявилось в НРУ. Це дало підстави голові партії Б. Тарасюку заявити, що НРУ одноосібно стає провідною правою силою в українському парламенті [6, с. 4]. Не вдалося подолати трьохвідсотковий виборчий бар'єр Українському народному блоку Костенка і Плюща, який був сформований на основі УНП, одержавши в підсумку 1,87% голосів виборців [3, с. 8]. Зазначимо,

що саме цей блок вів найяскравішу виборчу кампанію з позицій української національної демократії. Така сама доля спіткала інші виборчі блоки, у складі яких були національно-демократичні партії: Громадянський блок «Пора – ПРП», «Блок Юрія Кармазіна».

На позачергових виборах народних депутатів України 2007 р. мандати отримали ті національно-демократичні партії, які увійшли до виборчих блоків «Блок Юлії Тимошенко» (ПРП) і «Наша Україна – Народна Самооборона» (ЄПУ, НРУ, ПЗВ, УНП, УРП «Собор», ХДС). За виборчі списки цих блоків проголосували відповідно 30,71% та 14,14% виборців [7, с. 480].

Розглядаючи питання результатів участі українських національно-демократичних партій у парламентських виборчих кампаніях, цікавою є проблема географії їх електоральної підтримки. Адже останні три парламентські виборчі кампанії яскраво засвідчили існування в Україні дихотомії в електоральних уподобаннях, яка стосується підтримки на виборах національно-демократичних політичних сил. Так, лівову частку голосів вони здобували на Заході та в Центрі країни, а найменше – на Півдні та Сході.

У цьому зв'язку А. Колодій стверджує, що в Україні наявний поляризований територіальний поділ країни, який проявляється в існуванні двох ідентичностей, носії яких мають відмінні політико-культурні орієнтації, – української національної та регіональної (советизованої, проросійськи орієнтованої, місцевої). Перша характерна для Заходу і Центру, та найбільш релевантною вона є у трьох галицьких областях. Друга охоплює Схід і Південь України, та найрелевантніші вони в Донбасі [5, с. 75–80].

На основі міркувань А. Колодій, можемо зробити висновок, що чим сильнішою є українська національна ідентичність у регіонах, тим більшою є підтримка в них національно-демократичних сил, і навпаки, чим сформованішою є регіональна ідентичність, тим менше буде виборців, зорієнтованих на національно-демократичні цінності.

Е. Афонін наголошує на існуванні в Україні регіональної політичної асиметрії, яка супроводжується взаємним віддаленням політичних сил, що представляють різні сегменти інтересів громадян та соціальних груп [246, с. 123]. При існуванні політичної асиметрії громадяни під час виборів віддають перевагу в певних регіонах якимось одним політичним силам.

А. Романюк, Л. Скоциляк стверджують, що в Україні склався за результатами останніх виборів соціополітичний поділ на територіальній основі. Це відображається в кардинально різних електоральних перевагах жителів східних та західних областей України, інституалізації політичних партій, які орієнтуються на свій західний (східний) електорат протягом усіх виборчих кампаній у період незалежної України [9, с. 72].

На парламентських виборах 2002 р. провідні національно-демократичні політичні сили були, як відомо, об'єднані у два виборчі блоки – Блок Віктора Ющенка «Наша Україна» та Блок Юлії

Тимошенко. Як відзначає М.Дністрянський, Блок «Наша Україна» здобув відносну перемогу (23,6%) і, що особливо важливо, одержав, долаючи інерцію регіонально-історичної відчуженості, велику підтримку у територіальному вимірі, перемигши на більшій частині історичного ядра України, включаючи і Лівобережну (зокрема, Сумську і Чернігівську області), і Правобережну, і Західну Україну [4, с. 254]. Подолав чотирьохвідсотковий бар'єр і Блок Юлії Тимошенко (7,3%), одержавши найбільшу підтримку у двох галицьких областях (Львівській і Тернопільській), а також у центральних та волинських регіонах, насамперед обласних центрах [4, с. 254].

Таким чином, географія голосування за ці два виборчі блоки у 2002 р., які були найбільшими репрезентантами української національної демократії, засвідчила про початок розвитку регіональної асиметрії, складання соціополітичного поділу на територіальній основі, який тісно пов'язаний з домінуванням національної чи регіональної ідентичностей.

Так, виборчий блок В.Ющенка «Наша Україна» в багатомандатному виборчому окрузі посів перше місце у п'ятнадцяти регіонах і перемиг у дев'яности чотирьох одномандатних виборчих округах, а саме: в усіх округах міста Києва, Волинської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Чернівецької областей, більшості округів Вінницької, Житомирської, Київської та Черкаської областей. Як бачимо, це є регіони Заходу і Центру України. Найбільшу кількість голосів серед виборців, які взяли участь у голосуванні, виборчий блок політичних партій «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна» отримав в Івано-Франківській (74,61%), Тернопільській (69,01%), Львівській (63,92%), Рівненській (54,80%) та Чернівецькій (46,27%) областях. Деяко менший показник «Нашої України» в Закарпатській (36,5%), Хмельницькій (34,8%), Вінницькій (29,4%), Черкаській (27,0%), Київській (25,8%), Чернігівській (24,8%), Житомирській (21,8%) областях та місті Києві (21,8%). Друге місце Блок «Наша Україна» посів у Полтавській (20,5%), Херсонській (11,8%) областях, третє – АР Крим (9,8%) та Запорізькій (7,9%) області, четверте – Дніпропетровській (6,4%), Кіровоградській (10,0%), Миколаївській (6,0%), Харківській (5,9%) областях, п'яте – Донецькій (2,7%), Луганській (3,6%), Одеській (6,0%), нарешті восьме – в місті Севастополь (3,6%) [1, с. 177].

В одномандатних виборчих округах від виборчого блоку політичних партій «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна» в межах регіонів України найбільше від кількості виборчих округів народних депутатів було обрано в десяти з дванадцяти виборчих округів у Львівській, в усіх шести в Івано-Франківській, у всіх п'яти в Тернопільській областях, які є національно-демократичним ідеологічним полюсом. Частина народних депутатів від цього Блоку були обрані в одномандатних виборчих округах інших регіонів України, переважно Заходу і Центру країни: у трьох з п'яти округів Волинської, у двох з чотирьох Чернівецької, у двох

з п'яти Рівненської, у двох із восьми Київської, у двох із восьми Вінницької, у двох з дев'яти Запорізької, в одному із шести Чернігівської областей та у шести з дванадцяти округів міста Києва [1, с. 272].

Виборчий блок політичних партій «Блок Юлії Тимошенко» в багатомандатному виборчому окрузі найбільшу підтримку здобув у п'яти регіонах, де посів з тих політичних сил, які одержали чотири й більше відсотків голосів виборців, друге місце за рейтингом, а саме: Волинській (13,3%), Івано-Франківській (9,7%), Львівській (17,1%), Тернопільській (18,8%) областях та місті Києві (12,8%).

Значну підтримку БЮТ отримав в інших регіонах переважно Заходу й Центру України, в яких за рейтингом тих політичних партій і виборчих блоків політичних партій, які подолали чотирьохвідсотковий загороджувальний поріг, він посів третє, четверте, п'яте і шосте місця. Ними є Вінницька (13,5%), Рівненська (9,9%), Хмельницька (12,6%), Київська (10,6%), Полтавська (8,1%), Черкаська (11,1%), Чернівецька (7,3%), Закарпатська (4,4%), Кіровоградська (9,9%), Сумська (7,5%), Чернігівська (7,3%), Житомирська (6,8%) та Херсонська (4,3%) області. Найменшу підтримку БЮТ здобув у регіонах Півдня і Сходу України, в яких за рейтингом він має від сьомого до дванадцятото місця: м. Севастополь (2,3%), АР Крим (1,4%), Одеська (3,2%), Дніпропетровська (4,3%), Донецька (1,4%), Миколаївська (3,2%), Харківська (1,9%), Запорізька (2,4%), Луганська (1,5%) області [1, с. 256].

Отже, можемо висувати, що підтримка виборчих блоків політичних партій «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна» і «Блок Юлії Тимошенко», у складі яких на парламентських виборах 2002 р. йшли провідні національно-демократичні партії, поступово зростала зі Сходу на Захід України. При цьому ідеологічним полюсом української національної демократії, тобто регіоном, де вона мала найбільшу підтримку, є Івано-Франківська, Львівська й Тернопільська області.

Вищезначені тенденції 2002 р. розвинулись вже на чергових парламентських виборах 2006 р. Це можна продемонструвати на результатах голосувань за виборчі блоки політичних партій «Український народний блок Костенка і Плюща» і «Наша Україна», які найбільше на цих виборах репрезентували українську національну демократію. Щодо Блоку Юлії Тимошенко, то на парламентських виборах-2006 ця політична сила дистанціювалася від національно-демократичних позицій. До того ж жодна правочастристка партія не увійшла до його складу. Однак, можна констатувати, що значна частина електорату, зорієнтованого на українську національну демократію, голосувала саме за БЮТ.

Український народний блок Костенка і Плюща найбільшу підтримку здобув у п'яти областях Західної України: Волинській (6,27%), Івано-Франківській (5,44%), Львівській (3,93%), Рівненській (8,45%) і Тернопільській (10,20%) областях. Далі йдуть регіони Центру держави і дві західні області: Житомирська (1,47%), Закарпатська

(1,36%), Київська (2,45%), Полтавська (1,52%), Сумська (1,75%), Хмельницька (2,70%), Черкаська (2,11%), Чернівецька (1,28%), Чернігівська (2,46%) області та місто Київ (1,60%). Найнижчі показники Український народний блок одержав на Півдні та Сході країни – в АР Крим (0,25%), місті Севастополі (0,19%), Дніпропетровській (0,43%), Донецькій (0,24%), Луганській (0,17%), Миколаївській (0,59%), Одеській (0,41%), Харківській (0,47%), Херсонській (0,62%) областях [2, с. 442–447].

Аналогічну картину щодо результатів голосування ми можемо спостерігати, проаналізувавши дані про кількість голосів виборців у межах окремих регіонів, поданих за кандидатів у народні депутати України, включених до виборчого списку блоку «Наша Україна». Знову найбільшу підтримку «Наша Україна» мала в Івано-Франківській (45,06%), Львівській (37,95%), Тернопільській (34,16%) областях. Далі із заходу на схід кількість голосів, поданих за Блок, поступово зменшується, але при цьому основну підтримку «Наша Україна» здобула в регіонах історичного ядра: Чернівецькій (27,84%), Закарпатській (25,79%), Рівненській (25,48%), Волинській (20,70%), Вінницькій (20,00%), Сумській (19,39%), Хмельницькій (18,33%), Житомирській (17,53%), Полтавській (13,18%), Київській (11,63%), Черкаській (12,18%), Чернігівській (10,29%), Херсонській (9,75%), Кіровоградській (8,72%) областях та місті Києві (15,84%). Найменшу підтримку «Наша Україна» одержала в АР Крим (7,62%), Одеській (6,44%), Харківській (5,91%), Миколаївській (5,59%), Дніпропетровській (5,29%), Луганській (2,04%), Донецькій (1,41%) областях та місті Севастополі (2,40%) [2, с. 442–447].

Слід зауважити, що порівняно високий результат «Нашої України» в АР Крим був досягнутий завдяки голосуванню за неї кримських татар, які традиційно співпрацюють на виборах з НРУ. Саме ця політична партія була серед суб'єктів блоку «Наша Україна».

На позачергових парламентських виборах 2007 р. найбільше асоціювався з українською національною демократією виборчий блок політичних партій «Наша Україна – Народна Самооборона». Результати голосування за цю політичну силу знову повторюють електоральну географію підтримки національно-демократичних сил 2002 та 2006 рр. Так, у межах регіонів України НУ-НС найвищі показники мав в Івано-Франківській (36,78%), Львівській (36,02%) й Тернопільській (35,16%) областях, а найнижчі – в Донецькій (1,63%), Луганській (1,73%) областях та місті Севастополі (2,30%) [7, с. 390–451]. Прогресія голосування за блок зростала зі сходу на захід країни. Слід також

вказати, що на цих виборах лівова частка електорату, зорієнтованого на українську національну демократію, так само як на чергових парламентських виборах 2006 року, проголосувала за Блок Юлії Тимошенко.

Проаналізувавши географію голосування за національно-демократичні сили та виходячи з культурно-політичної регіоналізації України, запропонованої А. Колодій на основі історичного чинника формування регіонів, можна виділити дванадцять регіонів, в яких простежуються свої особливості щодо підтримки націонал-демократів на парламентських виборах: Північний (Житомирська, Київська, Чернігівська області), Центральний (Вінницька і Хмельницька області), Північно-західний (Волинська та Рівненська області), Центральний (Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області), Північно-східний (Сумська, Харківська області), Південний (Одеська, Миколаївська, Херсонська області), Дніпровський або Південно-східний (Дніпропетровська, Запорізька області), Східний (Донецька, Луганська області), Західний (Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська області), Південно-західний (Закарпатська, Чернівецька області), місто Київ, Крим (Автономна Республіка Крим та місто Севастополь) [175, с. 73].

Висновки. Отже, останні три виборчі кампанії яскраво засвідчили існування в Україні дихотомії в електоральних уподобаннях, яка стосується підтримки на виборах національно-демократичних політичних сил. Так, лівову частку голосів вони здобували на Заході та в Центрі країни, де сильною є українська національна ідентичність, а найменше – на Півдні та Сході, оскільки там сформувалася регіональна (советизована, проросійськи орієнтована, місцева) ідентичність. Результати участі українських національно-демократичних партій в парламентських виборах 2002, 2006 та 2007 рр. підтверджують складання в Україні соціополітичного поділу на територіальній основі, тобто стійких відмінностей між групами людей за територіальною ознакою, оскільки підтримка націонал-демократів на виборах носить чітко окреслений регіональний характер. Загалом можна стверджувати, що протягом трьох останніх виборчих кампаній електоральна вага політичних партій національно-демократичного спрямування в Україні поступово впала, що засвідчує кризу української національної ідентичності. Варто додати, що саме від її стану в окремих регіонах України залежить електоральний успіх там правоцентристських партій. Зазначимо, що основні положення та висновки, викладені автором у цій статті, можна буде розвинути за результатами участі національно-демократичних партій вже в найближчих парламентських виборах, які відбудуться восени 2012 року.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вибори до Верховної Ради України 2002 року: Інформаційно-довідкове видання / Редкол.: М.М. Рябець (голова) та ін. – К.: Центральна виборча комісія, 2002. – 676 с.
2. Вибори до Верховної Ради України 2006 року: Інформаційно-аналітичний збірник: У двох книгах: Книга перша / Редкол. Я.В. Давидович (голова), М.І. Мельник, М.І. Ставнійчук. – К.: Атіка, 2006. – 624 с.
3. Вибори до Верховної Ради України 2006 року: Інформаційно-аналітичний збірник: У двох книгах. Книга друга / Редкол. Я.В. Давидович (голова), М.І. Мельник, М.І. Ставнійчук. – К.: Атіка, 2006. – 328 с.

4. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України: Навчальний посібник / М.С. Дністрянський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 344 с.
5. Колодій А. Український регіоналізм як стан політичної поляризованості / А. Колодій // Агора. Випуск 3: Україна – регіональний вимір. – К.: Стило, 2006. – С. 69 – 91.
6. Народний Рух України одноосібно стає провідною правою силою в українському парламенті. Виступ Голови НРУ Бориса Тарасюка на засіданні Центрального Проводу НРУ // Вісник Руху. – 2006. – 29 травня (№ 8). – С. 4.
7. Позачергові вибори народних депутатів України 2007 року: Інформаційно-довідкове видання – К.: Фенікс, 2008. – 704 с.
8. Політичні партії як суб'єкт формування політико-управлінської еліти в процесі політичної модернізації [Моногр.] / За заг. ред. проф. Е.А. Афоніна, проф. В.В. Лісничого, доц. О.В. Радченка. Харків: Видавництво ХарРі НАДУ "Магістр", 2007. – 360 с.
9. Романюк А.С., Сковчиляс Л.С. та ін. Електоральна карта Львівщини у міжрегіональному зрізі / А.С. Романюк (керівник авторського колективу), Л.С. Сковчиляс. – Львів: ЦПД, 2010. – 168 с.